

21 lutego 2023 r.

dr hab. Michał Urbańczyk, prof. UAM
Wydział Prawa i Administracji
UAM w Poznaniu

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgra Macieja Trocia
pt. *Data-centric approach to automated legal problem solving*
napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Adama Bosiackiego

Realizując uchwałę nr 236 Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warszawskiego z 27 czerwca 2022 roku powołującej mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim Pana mgra Macieja Trocia, przedkładam recenzję rozprawy doktorskiej pt. *Data-centric approach to automated legal problem solving*, Warszawa 2022, ss. 268 z pozytywną oceną i wnioskiem o podjęcie dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

I. Temat, problem badawczy i cele pracy

Autor rozprawy podjął się zadania powiązania koncepcji podejścia skoncentrowanego na danych (*data-centric approach*) do zautomatyzowanego rozwiązywania problemów prawnych wywodzącego się z koncepcji sztucznej inteligencji i prawa (*AI and Law*) „z polityczno-prawnymi wzorcami zmian w procesach prawnych, gdy chodzi

o rozwiązywanie problemów prawnych, zwłaszcza w kontekście orzekania”¹. Za główną tezę do udowodnienia uznał natomiast stwierdzenie, że „podejście skoncentrowane na danych do zautomatyzowanego rozwiązywania problemów prawnych jest silnie zbieżne z neoliberalnym menedżeryzmem”².

Tak postawiony problem badawczy został przez Autora właściwie skonkretyzowany w postaci następujących pól badawczych:

a) charakterystyki podejścia skoncentrowanego na danych (*data-centric approach*) do zautomatyzowanego rozwiązywania problemów prawnych jako kolejnej próby znalezienia sposobu rozwiązywania problemów prawnych oraz charakterystyki wcześniejszych koncepcji i zjawisk, będących poprzednikami *data-centric approach*,

b) charakterystyki neoliberalizmu oraz neoliberalnego menedżeryzmu jako doktrynalnego środowiska mogącego mieć lub mającego wpływ na stosowanie narzędzi związanych z ww. koncepcją *data-centric approach*.

Wybór tematu zasługuje na uznanie przede wszystkim z powodu jego aktualności oraz znaczenia dla szeroko rozumianych nauk prawnych oraz samej praktyki prawa. Trudno o bardziej aktualny temat niż wpływ rewolucji cyfrowej, będącej częścią czwartej rewolucji przemysłowej, na życie człowieka, zwłaszcza w kontekście prawnym, politycznym i społecznym. Nowe narzędzia, które mamy do dyspozycji dzięki technologii XX i XXI wieku, zmieniają nie tylko sposób tworzenia i stosowania prawa, lecz również postrzeganie całego systemu prawnopolitycznego oraz idei prawa jako takiej. Filozofia prawa, a z nią doktryny polityczno-prawne muszą na nowo zdefiniować szereg wyzwań, które wskutek tych zmian stają przed szeroko rozumianą nauką prawa. Temu służą m.in. XX-wieczna informatyka prawnicza oraz XXI-wieczna cyberkultura prawa. Praca mgra Trocia znakomicie wpisuje się w ten ważny i aktualny kierunek rozwoju badań nauk prawnych.

Praca stanowi wyjątkowe połączenie dwóch wydawać by się mogło niezwykle odległych dziedzin. Z jednej strony mamy klasyczną dziedzinę prawa, jaką są doktryny

¹ Recenzowana dysertacja doktorska, s. 30.

² Ibidem.

polityczno-prawne, z drugiej zaś – nowo powstałą dziedzinę nauki, będącą efektem rewolucji cyfrowej, leżącą na pograniczu prawa i informatyki. Autor udowadnia w ten sposób, jak istotne są badania doktrynalno-prawne, bez których namysł nad najnowszymi dziedzinami nauki (w tym także prawa), które powstają na skutek rewolucji technologicznej XX i XXI wieku będzie po prostu niepełny i ułomny.

II. Układ pracy i ocena merytoryczna

Praca liczy 268 stron maszynopisu (w tym 205 stron rozważań merytorycznych) i podzielona jest na cztery rozdziały, wstęp i zakończenie. Ponadto zaopatrzona jest w bibliografię.

Autor we *Wprowadzeniu* w przekonujący sposób uzasadnia zastosowany podział treści. Praca składa się niejako z dwóch części powiązanych ze sobą problemem badawczym i postawionymi na wstępie тезami. Pierwsza część poświęcona jest charakterystyce rozwoju szeroko rozumianej informatyki prawniczej i ilościowych badań prawnych, pierwszych prób wykorzystania komputerów do analiz prawnych, rozwojowi opartych na tym obliczeniowych modeli rozwiązywania problemów prawnych, zastosowaniu sztucznej inteligencji w tych kontekstach oraz pojawieniu się i stosowaniu tytułowej koncepcji podejścia skoncentrowanego na danych. Problematyka ta została przedstawiona w sposób kompleksowy i wyczerpujący, a kończące ją uwagi stanowią właściwe wprowadzenie do drugiej części³.

Druga część pracy to analiza doktrynalna wczesnego neoliberalizmu (rozdział III) oraz doktryny liberalnego menedżeryzmu (rozdział IV) przeprowadzona pod kątem ich

³ „Ponieważ nie ma zbyt wiele czysto technologicznego postępu, jeśli chodzi o rodzaj algorytmów, które były lub są opracowywane w obszarze badań nad AI i prawem, można argumentować, że ich rosnąca implementacja jest obecnie motywowana głównie przez czynniki społeczno-polityczne. Kolejny rozdział będzie poświęcony analizie tych czynników wraz z oceną elementów ideologicznych, które przygotowują grunt pod szerszą adopcję datacentrycznych metod rozwiązywania problemów prawnych w praktyce prawniczej”. Ibidem, s. 127.

relacji z *data-centric approach* oraz wpływu na rozwój i stosowanie podejścia skoncentrowanego na danych.

Rozdział I zatytułowany jest *The Concept and Pioneering Work an Data-centric Approach [Idea i pierwsze prace nad koncepcją podejścia skoncentrowanego na danych]*. Rozpoczynają go rozważania terminologiczne, niezbędne przy tego typu pracach. Jednocześnie Autor umiejętnie wykazuje w tym miejscu różnice między opisywaną koncepcją *data-centric approach* a tradycyjnymi metodami analizy prawnej⁴. Podobnie ocenić należy rozważania dotyczące różnic i podobieństw między przedmiotową koncepcją a tzw. uczeniem się maszynowym i jego zastosowaniem do analizy prawnej⁵. Druga część pierwszego rozdziału poświęcona jest charakterystyce zapoczątkowanego w latach 40. XX wieku rozwoju obliczeniowych modeli rozwiązywania problemów prawnych i wykorzystaniu komputerów do analizy prawnej.

W ten sposób rozdział I stanowi udane wprowadzenie (terminologiczne i historyczne) do dalszych rozważań. Autor stawia i udowodnia tezę, że podejście skoncentrowane na danych jest na poziomie konceptualnym zakorzenione we wczesnych ilościowych badaniach prawniczych. Za szczególnie interesujące uznać należy rozważania dotyczące problemów, jakie spowodowały brak spodziewanych rezultatów. Autor słusznie wskazał, że przekonanie, iż „sąd będzie postępował zgodnie z ustalonym przez siebie wzorcem i że odpowiednie czynniki decydujące będą występować (nie będą kwestionowane) w przyszłych sprawach”⁶ jest nierealne. Równie istotnym problemem z jednej strony okazało się „ryzyko nadmiernego uproszczenia prawa (jego formalizacji), a z drugiej strony ryzyko nadmiernego uszczegółowienia i nadmiernej złożoności prawa”⁷.

Rozdział II nosi tytuł *The emergence of AI and Law and modern use cases of data-centric approach [Narodziny badań „sztucznej inteligencji i prawa” oraz współczesne*

⁴ Ibidem, s. 38.

⁵ Ibidem, s. 41.

⁶ Ibidem, s. 79.

⁷ Ibidem.

przypadki użycia podejścia skoncentrowanego na danych]. W tej części rozprawy Autor w rzetelny i interesujący sposób charakteryzuje badania *AI and Law* oraz współczesne zastosowania koncepcji *data-centric approach*. Pod nazwą badań „sztucznej inteligencji i prawa” w literaturze przedmiotu rozumie się subdziedzinę sztucznej inteligencji (AI) i nauk prawnych, której przedmiotem jest zastosowanie sztucznej inteligencji w ramach szeroko rozumianego stosowania prawa oraz „wykorzystanie metody z obu dziedzin w celu poprawy naszego zrozumienia i modelowania rozumowania prawniczego informatyki prawnej”⁸. Za wartościowe uznać należy wskazanie czterech głównych różnic pomiędzy wczesnymi a współczesnymi badaniami⁹ oraz tezę o rodzajowym podobieństwie między koncepcją *data-centric approach* a metodami rozumowania obliczeniowego stosowanych w latach 50. XX wieku¹⁰.

Rozdział III zatytułowany jest *Data-centric approach in the context of the origins of neoliberalism* [*Podejście skoncentrowane na danych w kontekście początków neoliberalizmu*]. Autor stawia sobie ambitne zadanie oceny, w jakim stopniu podejście skoncentrowane na danych jest ideologicznie zbieżne z wczesną myślą neoliberalną, tj. do lat 70. i 80., kiedy to neoliberalizm i menedżeryzm wyewoluowały w tzw. neoliberalny menedżeryzm. Na szczególną uwagę zasługują te fragmenty, w których Autor analizuje podstawowe założenia neoliberalizmu i ocenia, na ile są one zgodne lub sprzeczne z ideą podejścia skoncentrowanego na danych. Autor nie ucieka tutaj od wyrażania własnych opinii i poglądów odnośnie do doktryny neoliberalizmu i m.in. wskazuje, że czołowy przedstawiciel neoliberalizmu August von Hayek „był krytyczny wobec konstruktywistycznego racjonalizmu, scjentyzmu i pozytywizmu oraz twierdził, że wszelkie dociekania mają ograniczenia empiryczne (zawsze istnieje ograniczona ilość

⁸ Ibidem, s. 13.

⁹ „[...] (1) obecnie wykorzystuje się wykładniczo więcej przypadków w porównaniu z wczesnymi projektami; (2) nie wybiera się konkretnej dziedziny predykcji, podczas gdy wczesne projekty były niemal zawsze poświęcone konkretnemu problemowi prawnemu; (3) inżynieria cech jest obecnie skupiona głównie na aspektach formalnych, takich jak czas trwania postępowania, nazwy stron, nazwa sądu, a nie na aspektach prawnie istotnych (4) projekty nadal dotyczą głównie identyfikacji wyników lub kategoryzacji orzeczeń opartej na wynikach”. Ibidem, s. 126.

¹⁰ Ibidem.

dostępnych informacji). Hayek był również krytyczny wobec menedżeryzmu, który utożsamiał z rządami ludzi, które przeciwstawiał rządowi prawa”¹¹. W ten sposób Autor w rzetelny i klarowny sposób przedstawia argumenty za tezą, że do lat 70. i 80. „podejście skoncentrowane na danych nie powinno być ogólnie utożsamiane z neoliberalizmem”¹².

Rozdział IV nosi tytuł *Data-centric approach as an element of contemporary neoliberal managerialism* [Podejście skoncentrowane na danych jako element współczesnego neoliberalnego menedżerstwa]. Jego treść koncentruje się na wskazaniu, jak doszło do symbiozy opisywanych dwóch nurtów doktrynalnych i jak koncepcja *data-centric approach* jest związana z podstawowymi elementami doktryny neoliberalnego menedżeryzmu. Autor rozprawy swe rozważania w tej kwestii podsumowuje stwierdzeniem, że „podejście data-centric wspiera następujące fundamentalne elementy neoliberalnego menedżeryzmu: aktywną interwencję, priorytetowe traktowanie konkurencji oraz konieczność elitarnego przywództwa”¹³.

Układ merytoryczny pracy jest przemyślany i dobrze uzasadniony. Rozważania w poszczególnych rozdziałach są we właściwej kolejności oraz są ze sobą ściśle powiązane. W ten sposób treść rozprawy jest czytelna, mimo opisywania tak różnych kwestii jak doktryny polityczno-prawne i nowe technologie, a tezy Autora i argumentacja przemawiająca za nimi właściwie skonstruowane. Każdy z rozdziałów kończy krótkie podsumowanie będące w istocie wprowadzeniem do kolejnego rozdziału. Podobnie pozytywnie należy ocenić konkluzje kończące całość rozprawy. Powyższe dobitnie świadczy o umiejętności Autora samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W tym miejscu należy jednak sformułować jeden zarzut. W literaturze polskiej znany jest termin „informatyka prawnicza”, rozumiana jako nauka o procesach zbierania, systematyzowania, przetwarzania (oraz aktualizowania) i poszukiwania informacji o prawie przy użyciu komputerów. W latach 70. i 80. dziedzina ta rozwijała

¹¹ Ibidem, s. 170.

¹² Ibidem, s. 128.

¹³ Ibidem, s. 171.

się na tyle mocno, że opublikowano nawet kilka podręczników prawniczych na ten temat¹⁴. W XXI wieku nauka polska kontynuuje namysł nad tymi zagadnieniami¹⁵, także w szerszych ramach tzw. cyberkultury prawa¹⁶. W ten sposób obok zagadnień informatyki prawniczej, takich jak bazy danych, informatyzacji stanowienia i stosowania prawa oraz infrastruktura informacyjna państwa, pojawiają się filozoficznoprawne i doktrynalne rozważania na temat cyberkultury prawa i cybernetyki prawa. O ile Jacek Janowski pojawia się w wykorzystanych źródłach, o tyle zarówno o XX-wiecznej informatyce prawniczej, jak i jej naukowcach recenzowana praca milczy. Wydaje się, że warto przemyśleć dodanie fragmentu opisującego polskie doświadczenia w dziedzinie automatyzacji analiz prawnych, o której Autor pisze w rozdziale I i II. W kontekście ewentualnych planów publikacji dysertacji książka napisana w języku angielskim dotrze do szerokiego grona odbiorców na całym świecie i może być świetną wizytówką dla polskich doświadczeń w tej sferze. Co prawda polski wkład w tę dziedzinę nie jest powiązany z opisywanymi doktrynami polityczno-prawnymi, ale jest to efekt panującego ówczesnie ustroju komunistycznego, a prace zarówno Studnickiego, jak i Wróblewskiego oparte są także na obcojęzycznej literaturze, którą Autor analizuje choćby w rozdziale I.

Dodatkowo recenzent zwraca uwagę, że dla większej przejrzystości tekstu należałoby zastanowić się nad wydzieleniem we wprowadzeniu trzech podstawowych jego elementów, tj. określenia i uzasadnienia wyboru problemu badawczego, celu pracy i głównych wątków problemowych oraz uzasadnienia struktury pracy oraz metody badawczej.

Biorąc pod uwagę powyższe kwestie, układ pracy oraz aspekty merytoryczne należy ocenić pozytywnie. Praca z pewnością będzie wartościową lekturą dla wielu

¹⁴ M.in. *Wstęp do informatyki prawniczej*, pod red. J. Wróblewskiego, Warszawa 1985, ss. 180; F. Studnicki, *Wprowadzenie do informatyki prawniczej*, Warszawa 1978, ss. 286. Por. także F. Studnicki, *Cybernetyka i prawo*, Warszawa 1969, ss. 158.

¹⁵ J. Janowski, *Informatyka prawnicza*, Warszawa 2011, ss. 447; G. Wierczyński, W.R. Wiewiórowski, *Informatyka prawnicza*, Warszawa 2016, ss. 420.

¹⁶ J. Janowski, *Cyberkultura prawa. Współczesne problemy filozofii i informatyki prawa*, Warszawa 2012, ss. 374, idem, *Kierunki filozofii prawa cywilizacji informacyjnej*, Warszawa 2020, s. 304.

badaczy i specjalistów. Wnosi ona nowe elementy do polskiej nauki o prawie oraz – z racji jej anglojęzycznej wersji – będzie z pewnością wartościowym głosem w międzynarodowej debacie na temat *data-centric approach* w prawie. Będzie też z pewnością przydatna dla osób zajmujących się naukowo i zawodowo tym zagadnieniem.

III. Terminologia i język

Praca napisana jest poprawną angielszczyzną i należy ją pozytywnie ocenić pod kątem stylistycznym. Warto to podkreślić, ponieważ pisanie w obcym języku pracy naukowej zawsze jest dodatkowym wyzwaniem. Autor poświęcił odpowiednio dużo miejsca na uwagi terminologiczne oraz definicyjne. Dzięki temu praca jest przejrzysta, co jest dodatkową wartością dysertacji.

IV. Źródła, literatura i metody badawcze

Na szczególną pochwałę zasługuje dobór źródeł i wykorzystana literatura. Autor sięgnął do licznych publikacji monograficznych i artykułowych, które poddał gruntownej analizie, i na tej podstawie wykorzystał w swojej rozprawie. Liczba wykorzystanych pozycji literatury przedmiotu świadczy o rzetelnie wykonanej kwerendzie i stanowi solidny fundament dla recenzowanej rozprawy. Zbiór źródeł uzupełnia szereg pozycji internetowych. W opinii recenzenta Autor powinien jednak przereklamować ten punkt bibliografii. Nazwa „źródła internetowe” zaciemnia bowiem rodzaje wskazanych tam pozycji (znaleźć można tam zarówno hasła encyklopedyczne, artykuły publicystyczne, jak i raporty organizacji pozarządowych). Pozytywnie należy ocenić także zastosowane w pracy metody badawcze.

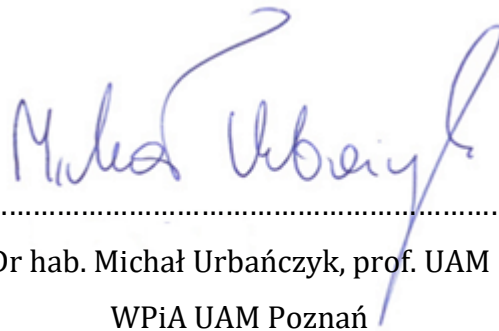

V. Konkluzje

Analiza całości przedłożonej do recenzji pracy pozwala na następujące konkluzje. Wszystkie zawarte wcześniej uwagi i wątpliwości recenzenta mają charakter drugorzędny i nie wpływają na ostateczną pozytywną ocenę. Rozprawa bowiem stanowi interesujące studium z zakresu prawa i oryginalne rozwiązanie postawionego w niej problemu naukowego. Jest efektem wykorzystania obszernej literatury przedmiotu w języku angielskim i polskim. Wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną mgra Trocia w przedmiotowej dyscyplinie oraz potwierdza jego umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Podsumowując, należy stwierdzić, że rozprawa doktorska Pana mgra Macieja Trocia zatytułowana *Data-centric approach to automated legal problem solving* spełnia ustawowe wymagania stawiane pracom doktorskim. W związku z powyższym wnoszę o przyjęcie recenzowanej pracy jako rozprawy doktorskiej i o dopuszczenie Pana mgra Trocia do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Biorąc zaś pod uwagę wysoką wartość przeprowadzonych badań, zwracam się z propozycją wyróżnienia recenzowanej dysertacji.

.....

Dr hab. Michał Urbańczyk, prof. UAM

WPiA UAM Poznań